

HAMMARSKOLAN
Komvux
Skånegatan 3
341 31 Ljungby

Litteratur
för
religionskunskap A-B

Patrik Svensson

HAMMARSKOLAN
Komvux.
Skånegatan 3
341 31 Ljungby

MÄNNISKAN

JAGET

SJÄLEN

GUD

Religionslärare
Patrik Svensson

INLEDNING.

Liksom spindeln spinner sin tråd och drar den tillbaka i sig, liksom örter växer ur jorden och hår ur människans kropp, uppstår världsalltet ur Det Oförgängliga Brahman.

Brahman ville att det skulle vara så, och Han frambringade ur sig själv världsalltets upphov, ur det kom ursprungskraften, och från ursprungskraften uppstod det kosmiska medvetandet.

Ur det kosmiska medvetandet uppstod de osynliga urämnena, ur de osynliga urämnena de många världarna, och ur handlingar som utfördes av varelser i de många världarna uppstod kedjan av orsak och verkan - gärningarnas lön och straff.

Brahman ser allt, vet allt. Han är själva kunskapen. Ur Honom föds det kosmiska förnuftet, namn, form och den materiella grunden till alla skapade varelser och ting.

Himmeln är Hans huvud, solen och månen Hans ögon, de fyra väderstrecken Hans öron, de uppenbarade skrifterna Hans röst, luften hans andning, världsalltet Hans hjärta. Från Hans fötter kommer jorden. Han är allas innersta Jag.

Ur Honom stiger den solbelysta himmelen, från himmelen faller regnet, ur regnet spirar födan och ur födan mannens säd som han skänker kvinnan.

Sålunda härstammar alla varelser från Honom.

Ur Mundaka-upanishaden, som hör till hinduernas heliga skrifter.

JAGET.

Kroppsjaget

*Jag är smal som en vidja jag är grönögd som en katt.
Jag har vältrimmad midja jag är brun som en mulatt.*

*Jag har humor och karisma jag har hår som spunnet gull smycken,
blänkande som prisma allt för modeagenturens skull.*

*Jag räknar varje kalori jag väger varje cell.
Aldrig att jag kan blir fri från min kaloritabell*

*Ja, nu är jag vacker som en ros och vill ta mig ett glas.
Men får nöja mig med morotsjuice om inte lyckan ska gå i kras!*

Anna Hallberg 16 år

Vardagsjagen

Du har också en medvetande och i dessa finns flera delar av ditt jag.
En del ligger mer ytligt, medan andra ligger mer på djupet av din personlighet.

Jagkänsla

Du har en omedelbar och självklar känsla av att vara en jag. Du vet att du är du och förlorar sällan den känslan. Din *jagkänsla* är som en ständig osynlig följeslagare som alltid finns där, var du än är.

Självbild

Du har även en självuppfattning eller en självbild av vem du är. Du är lat, snål, snäll eller duktig i fotboll. Men det finns också en bild hur du skulle vilja vara, den s.k. *idealjag-bilden*. Den kanske innehåller konkurrerande föreställningar om hur du ska vara, exempelvis modigare, duktigare, klara skolan bättre, inte svära eller röka. Om avståndet mellan idealjag-bilden och den verkliga jag-bilden blir för stor kan det orsaka problem för dig, i form av skuld-känslor eller dålig självrespekt.

Till självbilden hör också de svar vi människor ger på livsfrågorna. Vi har några bestämda uppfattningar, t.ex. att jorden är rund, att människan har ett förnuft, att man inte utan vidare får döda andra människor eller att djuren kan känna smärta. Dessa uppfattningar är en del av vår identitet. Detta är särskilt tydligt hos starkt troende personer, det kan gälla en kristen, en muslim eller en hindu. Att ge upp sin religiösa tro skulle för dessa övertygade människor vara ett svårt hot mot deras identitet. Detta är en av orsakerna till kulturkrockar inom individen som kan drabba invandrare eller svenskar då de ställs inför främmande kulturers tankesätt och livsmönster. Det självklara är då inte längre självklart, detta ger en osäkerhet. Kopplat till självbilden hör också en historisk och samhällelig identitet. Upplevelsen att tillhöra ett folk eller en nation med en given historia är för många viktig.

En viktig del av självbilden utgörs av dina minnen om du skulle drabbas av total minnesförlust skulle en viktig pusselbit av din identitet förloras.

Masker och roller

En del av vår identitet utgörs av de masker och roller som vi gömmer oss bakom. Alla har vi en mängd *Jag-masker* som vi använder i olika situationer för att dölja vår osäkerhet och klara de förväntningar som andra ställer på oss. Vi sätter exempelvis på oss "självsäkerhetsmasken" trots att vi innerst inne är mycket osäkra, eftersom vi ibland inte vill erkänna den känslan för andra.

Att få lägga av sig maskerna och vara sig själv uppfattas ofta som en befrielse. Att få vistas bland människor som accepterar dig som du är skänker ofta vila och ger en personlig säkerhet. Vi har alla olika roller och tilldelas och tar upp dessa i våra relationer till andra människor. Inför våra föräldrar har vi ofta exempelvis rollen som barn. För människor av motsatt kön framträder vi med olika inslag av vår könsroll. På arbetsplatser har vi roller som arbetsledare eller underställd personal. Andras reaktioner bekräftar eller ifrågasätter hur bra vi lyckas "spela" och därmed dölja oss bakom våra roller.

Viljejaget.

Ifrån ditt *vilje-jag* fattar du dina beslut, t.ex. att läsa läxan, umgås med barnen eller att bara tänka på dig själv. Här överväger du med ditt förnuft vad som är bäst. Du har vissa mål uppsatta: att klara skolan hyfsat, att vara en bra föräldrer eller att ibland koppla av. Med dit *vilje-jag* som kontrollcentrum överväger du vad du ska göra: Vad känns bäst? Vad bör du göra? Hur ska du bäst uppnå dina mål? I detta övervägande kämpar olika krafter: dina behov, dina känslor, ditt samvete och ditt förnuft. Vilje-jaget för en kamp mellan dessa krafter inom dig innan det kan fatta beslut. Här bestämmer du dig för att göra läxorna till skrivningen och därmed välja bort de andra handlingsalternativen. Att gå in i sitt medvetande och försöka komma i kontakt med detta *vilje-jag* är svårt. *Vilje-jaget* låter sig inte fångas, utan är hela tiden undanlidande. Att fånga detta är som att försöka hoppa på sin egen skugga.

Jaget som livsprojekt.

Ditt jag omfattar också de målsättningar du satt upp för ditt liv. "Jag är den som ska utbilda mig till veterinär" eller "Jag ska först resa jorden runt och så småningom gifta mig och få familj med eget hus och tjäna massor av pengar."

Du har olika *livsprojekt* och identifierar dig delvis med dessa målsättningar. Du kan råka i kris när det visar sig att du inte kan nå dessa mål. Du kommer inte in på den utbildning som du tänkt dig eller du träffar inte någon som du vill gifta dig med. Då måste du göra en omvärdering av ditt livsprojekt och inrikta dig på andra mål. I andra situationer lyckas du genomföra det du föresatt dig.

Då ökar ditt självförtroende och du upplever en starkare identitetskänsla.

Vikten av att ha sådana livsprojekt har *Viktor Frankl* (österrikisk psykolog, född 1905) betonat.

Han överlevde många år i nazisternas koncentrationsläger och gör bedömningen att tron på ett framtida liv utanför detta helvete var en bidragande orsak till att människorna där orkade överleva. De hade en tro på framtiden och en vilja att se en mening i ett framtida liv. Förhållningssättet var: "Jag är den som tänker överleva detta helvete." Att släppa det livsprojektet skulle ha inneburit att dö.

Framtidsmål och inriktning ger människan mening i nuet, samtidigt som det bildar en pusselbit i identiteten.

Djup-jaget.

Vid sidan de olika *vardagsjagen* finns även *djup-jaget* eller den andliga dimensionen inom människan, vilken beskrivs i många religioner. *Djup-jaget* kan liknas vid solen i vårt planetsystem. Planeterna är de olika pusselbitarna i din identitet som beskrivits ovan. Ditt *djup-jag* är solen i planetsystemet kring vilken planeterna snurrar. Det utgör grunden i din personlighet.

Den mystiktradition som finns i olika religioner är samstämmig när det gäller upplevelser av *djup-jaget*.

Men hur tolkningarna av detta *djup-jag* ska uppfattas är olika, t.ex. som en andlig dimension eller som det *universella jaget*.

Mystiktraditionen innebär att via meditation uppnå en erfarenhet av Gud, det gudomliga eller tillvarons innersta. Genom olika meditationstekniker tömmer mystikerna sitt medvetande för att komma i kontakt med tillvarons inre dimensioner.

MÄNNISKOSYNER

I jordens historia är människan en sen företeelse. Man tror att människans vagga fanns i Östra Afrika, för 4-6 miljoner år sedan. Vår människotyp är ca 45 000 år gammal. Det var svensken Carl von Linné (1707-1778) som gav människan det vetenskapliga artnamnet *Homo sapiens sapiens*, den kloka människan. Mänskligheten är uppdelad i olika raser, men arvsmassan är till största delen gemensam.

Vad gör oss till människor? Är det vårt språk, vår moral, vår förmåga att behärska elden? Vår förmåga att framställa abstrakta symboler i form av konst? Vårt särpräglade sexuella beteende? Vår förmåga att förmedla och lagra kunskap, vår förmåga att förutse händelser? Vår speciella envishet? Eller är det något annat? Och vad gör vi av alla dessa förmågor, av våra liv? Vad har vi för ansvar för våra liv?

Vad är en människa egentligen? Några exempel på uppfattningar om människan:

Människan är, liksom allt annat, skapad av Gud och satt att tillsammans med Gud ansvara för skapelsen. Människan har en särställning. Hon skall förvalta och vårda naturen, leva i kärlek till Gud och älska sina medmänniskor som sig själv. Personen kommer att på något sätt överleva den kroppsliga döden och med bibehållen identitet fortsätta i en tidlös existensform. Jordelivet är en "plantskola" för det kommande livet hos Gud. Döden är portgången till det tidlösa.

Människan har en andlig kärna som är gudomlig. Den skiljer sig på ett avgörande sätt från det kroppsliga skalet. Det andliga i människan överlever den kroppsliga döden och återföds i en annan kropp. Detta kretslopp försätter till dess själen når befrielse från återfödelsen och blir ett med den andliga verkligheten. Även djuren och allt annat levande har del i samma andliga verklighet och människan måste visa vördnad för allt levande som ju i grunden är ett.

Människan är alltigenom en materiell varelse, liksom allt annat som existerar. Hon har en hög medvetande nivå och känner ansvar för andra arter och för naturen men av andra skäl än att Gud skulle ha gett henne det uppdraget eller att allt skulle vara delar av en andlig verklighet. Världen är inte skapad utan den har uppkommit utan någon avsikt. Den är inte planerad av något högre väsen. Ingenting hos personen kan överleva den kroppsliga döden.

Naturligtvis finns det andra synsätt än dessa tre. Men många människor skulle nog kunna känna igen någon av dessa tre människosyner som en förenklad bild av sin egen människosyn.

Den första människosynen motsvarar ungefär vad jordanreligionerna tror om människan.

Den andra är mer typisk för gangesreligionerna.

Den tredje representerar en ateistisk eller icke-religiös livshållning.

Människorna kan alltså skilja sig åt när det gäller synen på vad en människa är.

Men finns det inte större likheter än skillnader trots allt?

Du ska alltid tänka: Jag är på jorden denna enda gång! Jag kan aldrig komma hit igen! Och detsamma sa Sigfrid till sig själv: Tag vara på ditt liv! Akta det väl! Slarva inte bort det! För nu är det din stund på jorden !

Ur Din stund på jorden av Vilhelm Moberg (1898-1973), svensk författare.

Olika ytor-samma djup.

En viss människas livssyn är alltid mer konkret och verklig än abstrakta sammanfattningar av många människors syn s.k. livsåskådningar. Därför ser också samma religion eller livsåskådning ut på olika sätt på olika ställen i världen och under olika tider. Men det är märkligt hur lika våra värderingar är även om vi ofta misslyckas med att leva upp till förväntningarna på oss att leva efter dem. Det finns en stor överensstämmelse mellan människor med olika kultur och religion i det att de alla ställer liknande livsfrågor och håller vissa saker i livet heliga. Det går en källåder av kärlek och ömsinhet genom den lidande och splittrade mänskligheten. Att vara mänsklig är bl.a. att lära sig lyssna efter ljudet av detta livgivande vatten.

Att vara mänsklig är att lära sig lyssna till det sant mänskliga genom den förvirrande och ibland oroande mångfalden. Vi måste genom förståelse nå fram till tolerans för annorlunda livsmönster. Vi kan inte förvänta oss att en svensk lutheran skall ha exakt samma livssyn som en libanesisk muslim. Men vi bör förvänta oss av båda att de visar mänsklighet i förhållande till varandra och att de hjälper varandra att leva ett gott liv trots de olikheter som beror på livsåskådning och historia.

Under våra ytor döljer sig ett omätbart djup - *personlighetens gåta*

Vi människor visar ofta fram en yta. Ytan kan vara vanlig eller ovanlig, men under våra ytor döljer sig ett omätbart djup, personlighetens gåta. Visst kan psykologerna säga ett och annat om oss, men gåtfullheten och det hisnande djupet i varje människas själ har kanske bäst skildrats i den stora litteraturen, i konsten och i religionen. Ur personlighetens djupa brunn stiger värderingar, insikter och impulser upp mot ytan; de är delar av vår livssyn och det som vi kallar våra jag.

Naturligtvis tolkar vi oss själva i den spegel som kulturen och tidsandan håller upp framför oss.

Att nå fram till insikter om sig själv och om livet, trots alla moden och strömningar, såväl när det gäller kläder som när det gäller ideologier, är att utveckla sin förmåga att se det som är mänskligt hos sig själv och hos andra.

Att erkänna människans inre djup och att ana och respektera människans omätbarhet är en stabil grund för demokratin och för respekten för mänskliga fri- och rättigheter.

Hoten mot det mänskliga.

Människan är inte något man kan sammanfatta i någon enkel formel eller med något färdigt mönster. Hon är ett mysterium som aldrig kan genomlysas. Alla filosofier eller religioner som menar sig ha korrekta svar på alla frågor och som på ett förenklat svart-vitt sätt kan tala om hur det är, kan bli ett hot mot det mänskliga genom att de inbjuder till en förenklad människosyn.

Människorna förväntar av de olika religionerna svar på den mänskliga tillvarons dolda gåtor, som idag liksom fordom djupt oroar människans hjärta:

Vad är människan? Vad är livets mening och mål? Vad är gott och vad är synd? Vad är lidandets ursprung och syfte? Hur nå sann lycka? Vad är döden, domen och vedergällningen efter döden? Vad är slutligen detta sista och ousägliga mysterium som vår existens innebär, som vi kommer ifrån och som vi strävar mot?

Ur ett dokument om katolska kyrkans förhållande till ickekristna religioner, från Andra Vatikankonciliet (en kyrkokonferens som hölls (1962-1965)).

MÄNNISKANS PLATS I TILLVARON

Det naturvetenskapliga perspektivet

Existensen och livet här på jorden är det enda mänskliga livet

Dvs livet är ett race som körs här och nu.

Genom sitt förnuft upptäcker hon naturlagarna vilket i sin tur medför att hon kan kontrollera lagarna och i samförstånd med andra bygga samhällen.

Genom sitt förnuft säker hon kunskap som ökar hennes möjlighet att genom teknik kontrollera tillvaron.

ickandlig
ateistisk

Kaosperspektivet

Livet och framtiden är en utmaning.

Människan är ensam i en oordnad, godtycklig och okontrollerbar tillvaro!

I tillvaron finns inga absoluta naturlagar, kunskapen är osäker och inga givna moraliska regler eller värden existerar.

Människan måste acceptera detta kaos och försöka upp hitta ordning och mening i livet

ateistisk

Skapelseperspektivet

Människan är en del av Guds skapelse och i skapelsen har Gud lagt en ordning som människan har att upptäcka och leva efter!

Jordelivet är en förberedelse- eller provotid till det liv som kommer efter döden.

Det eviga livet är ofta belöningen för ett rätt jordeliv!

Jordan

Kretsloppsperspektivet

Livet är en ständig återfödelse - en oändlig kedja av existenser till vilka lidandet är bundet.

Tillvaron vilar i en allomfattande gudomlighet som människans själ kan uppgå/förena sig i.

Genom denna förening befrias den enskilda människan från de eviga,
(återfödelse-genom lidandets kretsloppsystem).

Ganges

Ursprungsperspektivet

Förflutenheten och förfäderna är utgångspunkten för den i nuet levande människan!

Den enskilda människans existens utgår från urhistorien och alla generationer fram till idag.

Människan viktigaste uppgift blir således att beakta förbindelsen med förflutenheten, vårda den i nuet och garantera den inför framtiden!

naturvetenskap

3 UTGÅNGSPUNKTER FÖR SYNEN PÅ MÄNNISKAN

En biologisk människosyn:

Människan är ett djur bland alla andra djur!

Det finns alltså inget som skiljer mänskligt liv från allt annat biologiskt liv på jorden!

Människan styrs av ärvda, inbyggda egenskaper och påverkas av den yttre miljön

Det finns inget evigt eller gudomligt inom människan!

Hon består av materia som fungerar under hennes levnad, men som upphör att fungera i och med döden! =====> MATERIALISM

En humanistisk människosyn:

Människan skiljer sig från annat liv på jorden genom att hon: har ett språk, har en tankeförmåga och har ett självmedvetande vilket gör henne till människa!

Genom sitt inre själsliv, sitt förstånd, sitt omdöme och sin vilja är hon unik som enskild varelse!

Människan är den enda varelse på jorden som har frihet att välja sitt liv!

En religiös människosyn:

Genom att människan har del i, eller kan stå i kontakt med en evig och oändlig makt, är hon själv ytterst en andlig varelse!

Målet för människans liv är gemenskapen med en gudomlig makt!

Livet själv är heligt och gudomligt! Allt liv har en gudomlig själ eller ande som är evig!

(D v s utan slut!)

SEX EFTERKRISTNA MÄNNISKOBILDER

Det har vuxit fram ett antal icke-religiösa livsåskådningar. Ibland kallas de efterkristna, eftersom de alla anknyter till den kristna tanketraditionen: genom att bygga vidare på den eller ta avstånd från den. Dessa efterkristna livsåskådningar skiljer sig mycket från varandra. Synen på människans situation sträcker sig från ljus optimism till mörk pessimism.

Humanismen

Den efterkristna livsåskådning som står närmast kristendomen är *humanismen*. Den finns också i en kristen variant, men här talar vi enbart om den icke-religiösa humanismen. Den betonar att människan är en biologisk varelse bland andra, åtminstone när det gäller kroppen. Men hon har en mycket större mental förmåga än andra djur och kommer därför i en särställning.

Människans särställning yttrar sig bland annat i att hon kan handla fritt och självständigt och inte är genetiskt bunden till vissa fasta beteenden, som djuren. För att hon ska kunna utnyttja denna frihet fullt ut måste hon få en god utbildning och utveckla sitt förnuft.

Det är lite svårt att avgöra om detta synsätt är dualistiskt eller inte. Å ena sidan markeras att människans själsliv är något mycket speciellt, som skiljer henne från resten av naturen. Å andra sidan tror man inte att själen lever vidare efter kroppens död. Betyder det att den trots allt bara är en funktion av kroppen? Humanismens bild av människan ljus, så länge hon finns är hon en unik varelse med frihet och förmåga att själv utforma sitt liv.

Existentialismen

existentialismen har också en humanistisk människobild. Varje människa måste själv välja sin livsväg utan att snegla på andras val. Det finns inga auktoriteter att luta sig mot och inte heller några självklara regler.

Men det är svårt att välja helt på egen hand. Därför kan friheten upplevas som en börda och skapa ångest. I existentialistisk litteratur möter man uttrycket att människan är "dömd till frihet".

I det ligger en underförstådd kritik mot en alltför ljus syn på friheten.

En av de kändaste förespråkarna är *Jean Paul Sartre (1905-1980)*.

Ekosofin

"Själen är något hos kroppen" sa en av *naturalismens* lärofäder, den tyske filosofen *Friedrich Nietzsche (1844-1900)*. Här är all dualism borta. Inom naturalismen ses människan helt och hållet som en biologisk varelse. Skillnaden i mental förmåga mellan människan och andra djur är en gradskillnad, inte en artskillnad.

En modern form av naturalism är *ekosofin*. Här betonar man det ömsesidiga beroendet mellan olika organismer i naturen. Människan i en liten del i ett stort ekologiskt sammanhang. Hon måste acceptera sin plats och får inte förhäva sig på andra arters bekostnad. Hennes förnuft är ett redskap för att smidigt anpassa sig till sin livsmiljö och skapa förutsättningar för långsiktig överlevnad.

Ekosofins syn på människan är ganska ljus och liknar humanismens.

Även här har man en stor tilltro till människans intellekt och skapande förmåga. Men det finns en grundläggande skillnad. Enligt humanismen har människan en unik ställning i naturen. Enligt ekosofin har alla levande varelser i princip samma värde och rättigheter.

Sociobiologin

En annan modern form av naturalism är *sociobiologin*. Man kan också kalla den nygammel, för den påminner en hel del om 1800-talets naturalistiska läror.

Enligt sociobiologin kan allt hos människan förklaras utifrån biologin också hennes tankeförmåga och sociala beteende. Bakom allt vi är och gör finns en ständig konkurrens om överlevnads- och fortplantningsmöjligheter. De som är bäst anpassade till tillvarons krav klarar sig och lämnar sina egenskaper i arv till följande generationer, de sämre anpassade dör på sikt ut.

Så är det i naturen och så är det även i det mänskliga samhället.

Människobilden är här mycket mörkare än hos humanismen och ekosofin. När vi upplever att vi har en fri vilja är det delvis ett självbedrägeri, hävdar sociobiologin. Vi styrs framför allt av vårt genetiska arv, det vill säga av biologiska krafter som vi själva inte har kontroll över.

Sociobiologin har utvecklats av forskare, och därför omges den med en viss aura av vetenskaplighet.

Men någon vetenskaplig livsåskådning finns inte. Forskningsresultat kan givetvis bidra till vår förståelse av världen och människans natur. Men när det gäller värderingsfrågor finns det inga vetenskapliga svar. Varje människa bör själv känna efter och ta ställning.

Psykoanalysen

Även den människobild som är fyrknippad med *psykoanalysen* vilar på naturalistisk grund.

Psykoanalysens lärofader är den österrikiske psykiatern *Sigmund Freud* (1856-1939).

Enligt Freud bottnar många psykiska problem i att den civiliserade människan tvingas lägga band på en del av sina biologiska drifter. Hon skjuter undan dem från själslivets medvetna nivåer och låtsas att de inte finns. Men drifterna försvinner inte. De finns kvar i människans undermedvetna och påverkar hennes liv på oväntade sätt.

Vi har kommit långt ifrån humanismens fria, förnuftiga människa.

Enligt Freuds mörka människobild styrs vi av biologiska drifter som vi själva inte ens är medvetna om.

Feminismen

Många ser kvinnans frigörelse och förändrade ställning i vårt samhälle som ett av de verkligt stora moraliska framsteg, som gjorts i vår kultur. För de som blivit varse detta kan ändå mycket återstå att förändra. Strävan mot ett gott samhälle bygger bl a på antaganden om hurdan människan är i en människosyn. Omsorgen i folkhemmet bygger på förutsättningen att alla människor inte har samma möjlighet och inte har identiska behov, dvs inte är lika. Arbetet för ökad jämlikhet tar däremot sin utgångspunkt i tron att alla människors likhet och lika värde. Samhällsbyggande behöver därför en människosyn som förklarar både vilka likheter och vilka olikheter mellan människor, som är värda att beakta. Feministiskt arbete för att tillförsäkra kvinnor en rättvis ställning i samhället bedrivs av vissa grupper utifrån antaganden om en grundläggande likhet mellan män och kvinnor, medan kvinnokampen av andra förs med betonande av kvinnors särdrag.

SJÄLEN

Själ - ett svårdefinierat begrepp vars förutsättning är tanken att den mänskliga naturen är sammansatt av en fysisk kropp och ett icke-fysiskt själsliv. Så står det i Bra Böckers lexikon. De flesta människor accepterar begreppet själ på något sätt. Varje människa har en själ, men vad är själen? Är det tankar, känslor, minnen eller drömmar? Är det ett väsen som på något sätt finns innerst inne i oss människor, men utan att vi egentligen vet något om det? Är själen min personlighet, mitt sätt att vara? Föds vi med en själ? Är själen något levande och vad händer i så fall med själen när vi dör? Är det själen som påverkar och styr våra liv, eller är det tvärtom? Är själen bara personlig eller finns det också en folksjäl, den svenska folksjälen? Kan man förlora sin själ? Vad menas med att få ro i själen? Kan man vara själsligt sjuk och vad är i så fall en frisk själ?

Följande texter speglar olika människors tankar om själen. De representerar olika livsåskådningar, länder och epoker. Efter varje text står vad vi vet om dess ursprung och författare.

*Och vad hjälper det en människa om hon vinner hela världen, men förlorar sin själ?
Ur Bibeln, Markas 8:36.*

*Själen lever av vad den älskar snarare än i den kropp som den ger liv åt.
För den har inte sitt liv i kroppen utan snarare ger den liv åt kroppen och lever i vad den älskar.
Johannes av Korset (1542-1591), spansk mystiker och munk*

*.... om du nu får lust att äta kött - så må du äta kött, så mycket du har lust till.
Du skall endast vara ståndaktig i att inte förtära blodet. Ty blodet är själen, och själen skall du inte förtära med köttet.
Ur Bibeln, Femte Moseboken 12:20 och 23.*

*Var och en som eftersträvar att nå fram till kontemplation [upplevelse av Guds närvaro] bör börja med att genomträngande forska i sig själv efter hur mycket han älskar.
För kärleken är själens rörelsekraft, som drar den ut ur världen och lyfter den mot höjden.
Gregorius den store, katolsk påve 590-604.*

*Risken hör till själens viktigaste behov. Frånvaro av risker ger upphov till ett slags leda som förlamar på ett annat sätt än rädslan, men nästan i lika hög grad.
Simone Weil (1909-1943), fransk författare.*

Människorna söker ensamhet på landsbygden, vid havet eller bland bergen. Även du brukar längta efter detta. Men hur dåraktigt! Vilken stund du vill kan du ju dra dig tillbaka inom dig själv. Ingenstans finns det ju en lugnare eller mera ostörd tillflyktsort än människans egen själ, särskilt när den är så beskaffad att den som fördjupar sig i den vinner frid; men frid skapas bara av ädelt sinne.

Unna dig därför ofta denna ensamhet och föd dig själv på nytt.

Ur Självetraktelser av Marcus Aurelius (121-180), romersk kejsare.

- Och när det gäller själva förvärvet av insikt, är kroppen då ett hinder eller inte om man tar med den som själens bundsförvant när man söker något? Ett exempel: ger synen eller hörseln människorna någon sanning? Eller är det inte som till och med diktarna ständigt tjar för oss: att vi varken hör eller ser något exakt? Och om dessa två kroppsliga förnimmelser varken är exakta eller tillförlitliga så är det knappast troligt att de andra är det, eftersom de antagligen är sämre än dessa. Eller hur?

- Visst.

- När när då själen sanningen? frågade Sokrates. Var gång den försöker granska något med kroppens hjälp blir den ju fullständigt förd bakom Ijuset.

- Just det.

- Då är det väl i resonerandet, och ingen annanstans, som något av det som är blir uppenbart för själen?

-Ja.

- Och själen resonerar nog som bäst när inget av dessa sinnen stör den, varken hörseln eller synen eller smärtan eller njutningen, utan när själen så mycket som möjligt är för sig själv, tar farväl av kroppen och i största möjliga utsträckning bryter all förbindelse och kontakt med den och sträcker sig efter det som är.

Ur Sokrates sista samtal med sina vänner innan han dog.

Sokrates (470-399 f Kr) var en grekisk filosof.

Platon (427-347 f Kr), hans elev, har återberättat samtalen.

Själen - vad är det? Har någon någonsin sett en själ?

-Nej, naturligtvis inte, "själen" är inte ett begrepp av samma slag som "hjärnan".

"Själen" är endast en generell term för en individs alla mentala händelser och processer.

Det är inte frågan om ett objekt i vanlig mening.

Ur Finner vi själen i hjärnan?

Uppsats av Gunnar Svensson, svensk filosof, i boken om själen.

Djupt i det innersta bakom de skiftande intrycken - skilt från dem, ovan dem - finns ständigt ett tyst vittne.

I alltings hjärta - vad det än är - bor Jaget, Atman.

Djupt i den föränderliga yttervärldens hiärta finns en oföränderlig Verklighet - Brahman.

Djupt i det föränderliga inre livet finns en oföränderlig Verklighet - Atman.

Ur Upanishaderna, som ingår i hinduernas heliga skrifter.

OLIKA INFALLSVINKLAR PÅ BEGREPPET SJÄL

Människans äldsta tankar

Själen är en finare verklig substans som bor i kroppen och som under vissa förhållanden (ex döden) kan föra ett självständigt liv.

Materialismen

Alla psykiska händelser och förlopp kommer från någon eller några av hjärnans olika funktioner.

Spiritualismen

Själen är vårt egentliga väsen och kroppen är egentligen bara ett fenomen (en händelse) av själen.

Dualismen

Både kropp och själ uppfattas som verkliga. Dualismen förutsätter en växelverkan mellan dessa båda i en människas liv.

Parallellisten

Kropp och själ är verkliga och de fysiska och psykiska processerna i människan kan uppfattas som två parallella linjer som aldrig skär varandra.

GUD

Bakom allt vi känner till finns en orsak. Men hur är det med den yttersta orsaken, upphovet till allt som existerar? Är det Gud eller är det en slump?

Har universum funnits i evighet? Har någon eller något utanför universums gränser skapat det?

Hur kan Gud vara utanför tid och rum, bortom verkligheten, och samtidigt verka, handla, ingripa i denna verklighet, i tid och rum? Är Gud en övermänsklig, enväldig och allsmäktig makt? Är Gud det högsta tänkbara, mäktigaste och bästa väsen?

Miljarder människor tror på Gud i någon form, är inte det ett bevis för att Gud finns? Eller är Gud bara en känsla eller en önskedröm, någon att hålla i handen när det blåser?

Kan vi någonsin få svar på frågan: vem eller vad är Gud?

Följande texter speglar olika människors tankar om Gud, de representerar olika livsåskådningar, länder och epoker. Efter varje text står vad vi vet om dess ursprung och författare.

Världen gäckas i sitt sökande efter Dig. Rikedom kan ej finna Dig, ej heller fattigdomen. Alla talar de om dig, men ingen har öron till att höra. Du är nära alla, men ingen har ögon till att se.
Omar Khayyam, muslimsk mystiker på 1100-talet

*Tror du, att fåren skulle beta i morgonglans på gräsklädd jordisk kulle, om inte gudar fanns?
Tror du, att våren skulle binda sin blomsterkrans på alla dödas kulle, om inte gudar fanns?*
Förklädd Gud VIII.

Ur Kärlek i tjugonde seklet av Hjalmar Gullberg (1898-1961), svensk diktare.

Mina kära, låt oss älska varandra, ty kärleken kommer från Gud, och den som älskar är född av Gud och känner Gud. Men den som inte älskar känner inte Gud, eftersom Gud är kärlek.

Så uppenbarades Guds kärlek hos oss: han sände sin ende son till världen för att vi skulle få liv genom honom. Detta är kärleken: inte att vi har älskat Gud utan att han har älskat oss och sänt sin son som försoningsoffer för våra synder.

Mina kära, om Gud har älskat oss så, måste vi också älska varandra. Ingen har någonsin sett Gud. Men om vi älskar varandra, är Gud alltid i oss, och hans kärlek har nått sin fullhet i oss.

Han har gett oss sin ande, och därför vet vi att vi förblir i honom och han i oss.

Vi har sett och kan vittna om att Fadern har sänt sin son att rädda världen. Om någon bekänner att Jesus är Guds son, förblir Gud i honom och han i Gud.

Ur Bibeln, Johannes första brev 4:7-15.

Gud kallar vi den, av vilken vi förväntar oss allt gott, och till vilken vi tar vår tillflykt i all vår nöd.

Att ha en Gud betyder alltså att av hjärtat förtrösta på honom och ha förtroende till honom, såsom jag ofta har sagt, att det är hjärtats förtröstan och tro, som gör någon till din Gud eller avgud.

Är din tro och förtröstan rätt, så är även din Gud den rätte. Är åter din förtröstan falsk och orätt, så gäller den heller inte den rätte Guden, ty de två hör samman: tro och Gud. Den, vid vilken ditt hjärta, säger jag, fäster sig och på vilken det förlitar sig, den är din Gud. Ur Stora katekesen av Martin Luther (1483-1546), lärofader för de lutherska kyrkorna, bl a Svenska kyrkan.

Om Gud hade funnits så hade han väl han inte varit så dum att han skapat hedningar. Ur Bok av Tage Danielsson (1928-1985), svensk underhållare och författare.

Det är min ständiga övertygelse att klockan bevisar en urmakare och att universum bevisar en Gud.

Jag tror på Gud, men inte mystikernas och teologernas Gud, utan naturens Gud, universums arkitekt, den store matematikern, den förste röraren, evig, oföränderlig och upphöjd. Voltaire (1694-1778), fransk författare och upplysningsfilosof. Han hette egentligen Francois-Marie Arouet.

Namnet på tillvarons djupaste grund är Gud. Men om ordet Gud inte säger dig någonting, så kan du ersätta det och tala om djupet i ditt innersta, källan till din existens, ditt allra angelägnaste livsmål, det som betyder mest för dig i livet.

För att kunna göra detta måste du kanske glömma allt du har lärt dig om Gud, kanske till och med själva ordet. Om du vet att Gud betyder djup, vet du redan mycket om honom. Då kan du inte kalla dig för ateist eller icke-troende. För då kan du inte tänka eller säga: Livet har inte något djup. Livet är bara yta och sken.

Ateist vore du endast om du på fullt allvar menade att livet inte har något djup. Vet du däremot något om djupet, vet du också något om Gud. Ur på vacklande grund av Paul Erich (1886-1965), tysk-amerikansk teolog och religionsfilosof

Vem är Gud? Jag kan inte tänka ut något bättre svar än: Han som är. Ingenting passar bättre in på den evighet som Gud är. Om du kallar Gud god eller stor eller helig eller vis eller något annat av samma slag, innefattas det i dessa ord, nämligen: Han är.
Bernhard av Clairvaux (1090-1153), katolsk mystiker som grundade ett kloster i Clairvaux i Frankrike.

Naturligtvis duger symbolen "Gud" inte som förklaring, det vill säga man kan inte göra vetandet

fullständigt därmed, vilket de fromma delvis tror än idag. Gud som ursprung, skapare och ordnare håller inte, han faller på den moraliska frågan och ursprungsfrågan. En god ordning skulle aldrig ha skapat människan som förstör allt. Och frågan om ursprunget leder till en oändlig regress [återgång]: vem skapade Gud, och vem har skapat den som skapade Gud osv? De gamla judarna visste bättre:

Gud är en helt annan dimension; evigheten utplånar tid, rum, orsakssammanhang. En skymt av Gud finner vi i sinnenas oaser här på jorden. Mer kan man inte säga. Mer kan på sin höjd uttryckas genom musiken som är så abstrakt att den kommer nära det översinnliga.

Ur Den utmätta tiden av Peter Noll, schweizisk jurist.

Han fick veta att han skulle dö i cancer och skrev boken under sin sista tid i livet.

Varför pratar du om Gud? Vad du än säger om honom är osant.

MästerEckehart(ca 1260-1327),

tysk mystiker och munk

FINNS GUD?

"Hur kan vi människor uppfatta och få kunskap om Gud?"

Förnuftets väg

Skäl för Guds existens:

Det är förnuftigt att anta att världen/jorden en gång har skapats.

Lika förnuftigt är att anta att den en gång funnits en tid då jorden inte existerade och att en tid kommer då jorden har upphört att existera.

Följer vi orsakskedjan bakåt hamnar vi alltid någonstans som innebär att allting har en första orsak och att denna första orsak ligger utanför vad som skapades, d v s Gud!

Skäl mot Guds existens:

Den ordning som finns i världen och i naturen är ett resultat av den miljöanpassning som utmärker växter och djur.

Att ordningen inte är perfekt, att sjukdomar, lidanden och död finns i världen är förnuftiga exempel på att det inte kan finnas någon Gud.

Om en Guds trots detta skulle finnas, kan han åtminstone inte vara varken god eller kärleksfull eftersom skapelsen inte är det.

Erfarenhetens väg

Skäl för Guds existens:

Människor påstår sig ibland kunna förnimma en kraft eller makt som finns utanför dem men samtidigt upplevs detta tydligt!

Genom att helt oväntade och dessutom helt oförklarliga saker händer kan dessa inte förklaras på annat sätt än att Gud finns!

Människan som accepterar Guds existens erfarenhetsmässigt:

-vi möter en människa och upplever att denne är något mer än bara kropp och beteende.

-vi erfår att det bakom detta beteende och i denna kropp finns ett medvetande på samma sätt som vi själva tänker oss att vi själva också har ett medvetande (ett kännande och ett tänkande).

-på samma sätt som vi möter andra människor erfår en troende att det finns en Gud bakom allt som händer och sker.

Skäl mot Guds existens:

Allt detta är önsketänkande och ett sätt att förklara det oförklarliga.

Känslor av ensamhet, ångest och självutlämnande är tunga och för svåra att bära. Accepterandet av Guds existens hjälper människor att klara detta. -

Människan som avisar Guds existens erfarenhetsmässigt:

-eftersom jag är en människa med medvetande är det inte så konstigt att det också finns andra människor med medvetande.

-därmed inte sagt att det bakom naturen skulle finnas ett medvetande på samma sätt som det finns medvetande "bakom" alla människor

Sökaren pendlar mellan tro och inte tro!

Uppenbarelsens väg

Gud uppenbarar (visar) sig för människan på olika sätt!

Judendom: I GT:s historia visar Gud hur han handlar med/mot och genom sitt utvalda folk.

Kristendom: Gud visar sig genom Jesus Kristus som till människorna förmedlar kunskapen och budskapet om Guds existens och dess betydelse för människorna.

Islam: Genom ängeln Gabriel förs Guds vilja till människorna av profeten Muhammed.

GUDSUPPFATTNINGAR**Teism:**

Tron på en personlig Gud som uppenbarar sig för människorna.

- 1) monoteism: Det finns bara en Gud och endast en korrekt uppenbarelse av denne Gud
- 2) monolatrism: En enda Gud uppenbarar sig på olika sätt för olika människor.
- 3) deism: Efter att Gud har skapat världen lämnar han den. Gud uppenbarar sig inte i världen och ingriper därmed inte heller i den och i det som sker.

Panteism:

Gud finns i världen och genomtränger den.

Gud "är världen"! Gud är opersonlig, kopplad till den materiella världen och människans medvetenhet!

Polyteism:

Olika personliga gudar existerar vid sidan av varandra!

Var och en har makt över sin del av tillvaron.

Henateism:

En kombination av panteism och polyteism: Gud är i grunden opersonlig men kan manifestera sig i olika gestalter! De många olika gudarna är endast olika gestaltningar av den ende opersonlige guden eller gudomliga principen.

Agnosticism:

Tar ingen slutlig ställning till svar på frågan om Gud finns eller ej!

Ateism:

Förnekar Guds existens! Agiterande, reflekterande och passivt icke tolererande.

GUDS EGENSKAPER

I religionerna finns Gud bortom människans vanliga värld, tid och rum!

Gud kan ingripa i sin skapelse!

Gud är samtidigt överallt och alltid närvarande i sin skapelse och kan visa sig i den!

Gud är personlig!

Gud är människans kosmiska medmänniska som hon kan relatera sig till!

Troende uppfattar att Gud "svarar dem" eller att Gud "hör dem"!

Gud är skaparen!

Gud har satt igång hela skapelsen, uppehåller den och visar sig därmed också i den!

Gud är fullkomlig!

Gud gör aldrig fel

Gud är kärleksfull, d v s han ger oupphörligen av sin förlåtande kärlek till människorna (agape).

Gud är allsmäktig!

Gud har makt att ingripa i allt och är allvetande!

Ingenting sker utan att Gud har kännedom och kunskap om det!

Enbart Gud känner det förflutna och framtiden.

Gud är rättvis!

Gud skipar rättvisa genom att som domare straffa och belöna!

DET ONDAS PROBLEM, TEODICÉPROBLEMET.

Hur kan Gud som både är allsmäktig och kärleksfull tillåta det onda i tillvaron?

a) om Gud är allsmäktig kan han påverka allt som sker!

b) om Gud är kärleksfull kan han inte uthärda allt lidande som finns i världen.

c) antingen kan han men vill inte.

e) eller vill han men kan inte dvs Gud är således inte både allsmäktig och kärleksfull!

Gud skapade människan med fri vilja.

d v s: hon kan fritt vända sig mot Gud eller bort ifrån Gud och Guds vilja (synd)!

Gud borde inte "byggt in" naturkatastrofer i sin skapelse!

Är det kanske så att orden "allsmäktighet" och "kärlek" är en sak i förhållandet mellan människor och en annan sak i förhållandet mellan människan och Gud???

DET ONDA-GODA

Min förman och jag gick fram till diken. Bakom en av jordvallarna hörde jag gevärsskott som aviossades i snabb följd. Människorna som hade stigit ned från lastbilarna - män, kvinnor och barn i alla åldrar måste klä av sig på order av en SS-man som bar en rid- eller hundpiska. De måste lägga sin kläder i olika högar för skor, ytterplagg och underkläder.

Människorna klädde av sig utan skrik eller gråt, familjerna ställde sig i grupper, kysste varandra, tog avsked och väntade på att få tecken från en annan SS-man som, också han med en piska i handen, stod i närheten av graven. Under den kvart jag befann mig där hörde jag ingen klaga eller be om nåd.

En gammal kvinna med snö vitt hår höll ett ettårigt barn i sina armar, sjöng för det och lekte med det. Föräldrarna stod och såg på med tårfyllda ögon. Fadern höll en tioårig pojke i handen och talade milt med honom; pojken kämpade mot gråten. Fadern pekade mot himlen, strök pojken över huvudet och försökte av allt att döma förklara något för honom.

Just då ropade SS-mannen vid graven något till sin kamrat. Denne kallade på ett tjugotal människor och sade till dem att gå bakom jordvallen. Jag kommer ihåg en smärt svarthårig flicka som när hon gick förbi mig pekade på sig själv och sa "tjugotre år".

Jag gick runt vallen och fick syn på en enorm grav. Liken var tätt staplade på varann så inte mycket mer än huvudena syntes. Nästan alla hade axlarna fläckade av det blod som runnit från huvudet.

Några av dem rörde sig fortfarande. En del lyfte på armarna och vred på huvudena för att visa att de ännu levde. Graven hade redan fyllts till två tredjedelar. Jag skulle tro att den rymde ungefär tusen lik. Jag såg på mannen som sköt människorna, en SS-man. Han satt på kanten vid den smalaste delen av graven och rökte en cigarett. Ett gevär låg över hans knän.

De helt nakna människorna gick nerför några trappsteg och klättrade över huvudena på de döda som låg där för att komma fram till den plats SS-mannen hade anvisat dem. De lade sig framför de döda och sårade; några smekte dem som ännu var vid liv och talade lågmält till dem. Sedan hörde jag en serie skott. Jag tittade ner i graven och såg kroppar som vred sig eller huvuden som redan låg orörliga ovanpå de andra liken. Blod rann från nackarna. Nästa grupp närmade sig redan. De gick ner i graven, lade sig bredvid de föregående offren och tog emot eldskuren.

Ur protokoll från rättegången i Nürnberg mot krigsförbrytare under andra världskriget. Vittnesberättelsen ovan handlar om hur 5 000 judar i den ukrainska staden Dubos avlivades den 5 oktober 1942.

AVSLUTNING.

De som är döda är aldrig borta:
De är i den tätande skuggan.
De döda är inte under jorden:
De är i trädet som prasslar,
de är i skogen som suckar,
de är i vattnet som rinner,
de är i vattnet som sover,
de är i hyddan, de är i folkhopen,
de döda är inte döda.

De som är döda är aldrig borta:
De är i kvinnans bröst,
de är i barnet som gnäller,
och i branden som flammar.

De döda är inte under jorden:
De är i elden som tynar,
de är i gräset som gråter,
de är i de snyftande klipporna,
de är i skogen, de är i huset,
de döda är inte döda.

Afrikansk dikt.